

I

Când privesc mult timp un punct fix pe perete mi se întâmplă câteodată să nu mai știu nici cine sunt, nici unde mă aflu. Simt atunci lipsa identității mele de departe ca și cum aș fi devenit, o clipă, o persoană cu totul străină. Acest personagiu abstract și persoana mea reală îmi dispută convingerea cu forțe egale.

În clipa următoare identitatea mea se regăsește, ca în acele vederi stereoscopice unde cele două imagini se separă uneori din eroare și numai când operatorul le pune la punct, suprapunându-le, dau deodată iluzia reliefului. Odaia îmi apare atunci de o prospețime ce n-a avut-o mai înainte. Ea revine la consistența ei anterioară, iar obiectele din ea se depun la locurile lor, așa cum într-o sticlă cu apă un bulgăr de pământ sfărâmat se așază în straturi de elemente diferite, bine definite și de culori variate. Elementele odăii se stratifică în propriul lor contur și în coloritul vechii amintiri ce o am despre ele.

Senzația de depărtare și singurătate în momentele când persoana mea cotidiană s-a dizolvat în inconsistență, e diferită de orice alte senzații. Când durează mai mult, ea devine o frică, o spaimă de a nu mă putea regăsi niciodată. În depărtare, persistă din mine o siluetă nesigură, înconjurată de o mare luminozitate așa cum apar unele obiecte în ceață.

Teribila întrebare „cine anume sunt” trăiește atunci în mine ca un corp în întregime nou, crescut în mine cu o piele și niște

organe ce-mi sunt complet necunoscute. Rezolvarea ei este cerută de o luciditate mai profundă și mai esențială decât a creierului. Tot ce e capabil să se agite în corpul meu se agită, se zbate și se revoltă mai puternic și mai elementar decât în viața cotidiană. Totul imploră o soluție.

De câteva ori, regăsesc odaia așa cum o cunosc, ca și cum aş închide și aş deschide ochii; de fiecare dată odaia e mai clară, – așa cum apare un peisagiu în lunetă, din ce în ce mai bine organizat, pe măsură ce, potrivit distanțelor, străbatem toate voalurile de imagini intermediare.

Într-un sfârșit, mă recunosc pe mine însumi și regăsesc odaia. E o senzație de ușoară beție. Odaia e extraordinar de condensată în materia ei, și eu implacabil revenit la suprafața lucrurilor: pe cât de adânc a fost valul de nelămurire, pe atât de înaltă este culmea lui; niciodată și în nicio împrejurare nu mi se pare mai evident, decât în acele momente, că fiecare obiect trebuie să ocupe locul pe care îl ocupă și că eu trebuie să fiu cel care sunt.

Zbaterea mea în nesiguranță nu mai are atunci niciun nume; e un simplu regret că n-am găsit nimic în adâncul ei. Mă surprinde doar faptul că o lipsă totală de semnificație a putut fi legată atât de profund de materia mea intimă. Acum, când m-am regăsit și caut să-mi exprim senzația, ea îmi apare cu totul impersonală: o simplă exagerare a identității mele, crescută ca un cancer din propria-i substanță. Un picior al meduzei care s-a întins peste măsură și a căutat exasperat prin valuri până ce într-un sfârșit a revenit sub gelatina ventuzei. În câteva clipe de neliniște, am parcurs astfel toate certitudinile și incertitudinile existenței mele, pentru a reveni definitiv și dureros în solitudinea mea.

E atunci o solitudine mai pură și mai patetică decât altă dată. Senzația de îndepărtare a lumii e mai clară și mai intimă: o melancolie limpede suavă, ca un vis de care ne reamintim în puterea nopții.

Ea singură îmi mai reamintește ceva din misterul și farmecul puțin trist al „crizelor” mele din copilărie.

Numai în această dispariție subită a identității regăsesc căderile mele în spațiile blestemate de odinioară și numai în clipele de imediată luciditate ce urmează revenirii la suprafață, lumea îmi apare în atmosfera aceea neobișnuită de inutilitate și desuetudine, ce se forma în jurul meu când halucinantele mele transe isprăveau să mă doboare.

Erau întotdeauna aceleași locuri în stradă, în casă sau în grădină, care îmi provocau „crizele”. Ori de câte ori intram în spațiul lor, același leșin și aceeași amețelă mă cuprindeau. Adevărate capcane invizibile plasate ici-colo în oraș, întru nimic deosebite de aerul ce le înconjură, ele mă așteptau cu ferocitate să cad pradă atmosferei speciale ce o conțineau. Un pas, un singur pas dacă făceam și intram într-un asemenea „spațiu blestemat”, criza venea inevitabil.

Unul din aceste spații se afla în parcul orașului într-o poiană mică din capătul unei alei, pe unde nu se plimba niciodată nimeni. Tufișuri de măcieși și salcâmi pitici care o înconjurau se deschideau într-o singură parte spre peisagiul dezolant al unui câmp pustiu. Nu exista loc în lume mai trist și mai părăsit. Tăcerea se depunea densă pe frunzele prăfuite, în căldura stătută a verii. Din când în când se auzeau ecourile trompetelor de la regiamente. Chemările acelea prelungi în deșert erau sfâșietor de triste... Departe aerul încins de soare tremura vaporos ca aburii transparenți ce plutesc peste un lichid care fierbe.

Locul era sălbatec și izolat; singurătatea lui părea fără sfârșit. Acolo simțeam mai obositoare căldura zilei și mai greu aerul ce-l respiram. Tufișurile prăfuite se prăjeau galbene în soare, într-o atmosferă de desăvârșită solitudine. Plutea o senzație bizară de inutilitate în poiana aceea care exista „undeva în lume”, unde

unde eu însumi nimerisem fără rost, într-o oarecare după-amiază de vară ce n-avea nici ea vreun sens. O după-amiază ce se rătăcise haotic în căldura soarelui, printre niște tufișuri ancorate în spațiu „undeva în lume”. Atunci simțeam mai profund și mai dureros că n-aveam nimic de făcut în această lume, nimic alta decât să hoinăresc prin parcuri, prin poiene prăfuite și arse de soare, pustii și sălbatece. Era o hoinăreală care într-un sfârșit îmi sfâșia inima.

Un alt loc blestemat se afla tocmai la celălalt capăt al orașului, între malurile înalte și găunoase ale râului în care mă scăldam cu tovarășii mei de joacă. Malul într-un loc era surpat. Sus pe țărm era instalată o fabrică de ulei extras din semințe din floarea-soarelui. Cojile de semințe erau aruncate între pereții malului surpat și, cu timpul, mormanul se înălțase într-atâta, încât se formase o pantă de coji uscate de sus de pe țărm până la marginea apei.

Tovarășii mei scoborau la apă pe această pantă, prudenți, ținându-se de mână, pășind adânc în covorul de putreziciuni.

Pereții malului înalt, de o parte și de alta a pantei, erau abrupti și plini de iregularități fantastice. Ploaia sculptase șuvițe lungi de crăpături fine ca niște arabescuri, însă hidoase ca niște plăgi rău cicatrizate. Erau adevărate zdrențe din carnea lutului, răni oribile și beante¹.

Între pereții aceștia care mă impresionau peste măsură, trebuia să scobor și eu spre râu.

Încă de departe și cu mult înainte de a ajunge la malul râului, nările mi se umpleau de mirosul cojilor putrezite. El mă pregătea pentru „criză” ca un fel de scurtă perioadă de incubație; era un miros neplăcut și totuși suav. Așa erau și crizele.

¹ Franțuzism provenit din adjectivul *béant*, -e (fr.), „căscat, deschis larg” folosit pentru descrierea rănilor (*plaie béante*, „plagă deschisă”).

Simțul meu olfactiv se despărțea undeva în mine în două, și efluviile mirosului de putreziciune atingeau regiuni de senzații diferite. Mirosul gelatinos al descompunerii cojilor era separat și foarte distinct, deși concomitent, de parfumul lor plăcut, cald și domestic de alune prăjite.

Parfumul acesta, îndată ce-l simțeam, mă transforma în câteva clipe, circulând amplu prin toate fibrele mele interioare pe care parcă le dizolva pentru a le înlocui cu o materie mai aeriană și mai nesigură. Din acel moment nu mai puteam evita nimic. Începea în pieptul meu un leșin plăcut și amețitor care îmi grăbea pașii spre țarm, spre locul înfrângerii mele definitive.

Coboram până la apă într-o fugă nebună, pe mormanul de coji. Aerul îmi opunea o densitate ascuțită și tare ca lama unui cuțit, încăperea lumii se prăvălea haotic într-o gaură imensă cu puteri de atracție nebănuite.

Tovarășii mei priveau înspăimântați goana mea nebună. Prundișul era jos foarte îngust și cel mai mic pas greșit m-ar fi aruncat în râu, într-un loc unde bulboanele de pe suprafața apei arătau mari adâncimi.

Eu însă nu știam prea bine ce făceam. Ajuns lângă apă, în aceeași fugă, ocoleam mormanul de coji și alergam pe mal în josul râului până într-un anumit loc unde țarmul avea o scobitură.

În fundul scobiturii se formase o mică grotă, o cavernă umbrită: răcoroasă ca o odăiță săpată în stâncă. Intram acolo și cădeam pe pământ transpirat, sfârșit de oboseală și tremurând din cap până-n picioare.

Când mă dezmeticeam puțin, găseam lângă mine decorul intim și nespus de plăcut al grotei cu un izvor ce țâșnea încet din stâncă și se prelingea pe pământ, formând în mijlocul prundului un bazin cu apă foarte limpede, deasupra căruia mă aplecam pentru a privi fără să mă satur niciodată minunatele dantele ale mușchiului verde din fund, viermii agățați de frânturile de lemn,

bucățile de fier vechi cu rugină și mâl pe ele, animale și lucruri variate din fundul apei fantastic de frumoase.

În afară de aceste două locuri blestemate, restul orașului se pierde într-o pastă de uniformă banalitate, cu case ce se puteau înlocui unele cu altele, cu copaci exasperant de imobili, cu câini, maidane și praf.

În odăi închise însă crizele se produceau mai ușor și mai des. De obicei nu suportam niciodată singurătatea într-o cameră necunoscută. Dacă trebuia să aștept, în câteva clipe venea leșinul suav și teribil. Odaia însă se pregătea pentru el: o intimitate caldă și primitoare se filtra din pereți prelingându-se pe toate mobilele și pe toate obiectele. Dintr-odată camera devenea sublimă și eu mă simțeam foarte fericit în încăperea ei. Dar asta nu era decât o înșelăciune mai mult a crizei, o perversitate a ei suavă și delicată. În clipa următoare beatitudinii mele, totul se răsturna și se încurca. Priveam cu ochii deschiși tot ce era în jurul meu, dar obiectele își pierdeau sensul lor comun: o nouă existență le scălda.

Ca și cum ar fi fost subit despachetate din hârtii subțiri și transparente în care ar fi stat învelite până atunci, aspectul lor devenea inefabil de nou. Păreau menite unei noi utilități superioare și fantastice pe care în zadar m-aș fi căznit s-o găsesc.

Dar nu numai atât: obiectele erau apucate de o adevărată frenezie de libertate. Ele deveneau independente unele față de altele, dar de o independență ce nu însemna numai o simplă izolare a lor, ci și o extatică exaltare.

Entuziasmul lor de a exista într-o nouă aureolă mă cuprindea și pe mine: aderențe puternice mă legau de ele, cu anastomoze invizibile ce făceau din mine un obiect al odăii la fel cu celelalte, în același mod în care un organ grefat pe carne vie, prin schimburi subtile de substanțe, se integrează trupului necunoscut.

Odată în timpul unei crize, soarele trimise pe perete o cascadă mică de raze, ca o apă ireală de aur marmorată cu unde luminoase. Vedeam și colțul unei biblioteci cu tomurile groase legate în piele, dincolo de geam, și amănuntele acestea reale pe care le percepeam din depărtarea leșinului isprăviră să mă amețească și să mă doboare ca o ultimă inhalație de cloroform. Ceea ce era mai comun și mai cunoscut în obiecte, aceea mă turbura mai mult.

Obișnuința de a le vedea de atâtea ori isprăvise probabil prin a le uza pielița exterioară și astfel ele îmi apăreau din când în când jupuite până la sânge: vii, nespuns de vii.

Momentul suprem al crizei se consuma într-o plutire în afară de orice lume, plăcută și dureroasă în același timp. Dacă se auzea zgomot de pași, odaia intra repede în vechiul ei aspect. Se pornea atunci între pereții ei o scădere pe loc, o diminuare extrem de mică a exaltării ei, aproape imperceptibilă; asta îmi dădea convingerea că certitudinea în care trăiam era despărțită de o pojghiță foarte subțire de lumea incertitudinilor.

Mă trezeam în odaia arhicunoscută, transpirat, obosit și plin de senzația inutilității lucrurilor care mă înconjurau. Observam la ele detalii noi așa cum se întâmplă să descoperim vreun amănunt inedit într-un obiect de care ne-am servit zilnic ani de-a rândul.

Odaia păstra vag amintirea catastrofei ca mirosul de pucioasă într-un loc unde s-ar fi produs o explozie. Priveam cărțile legate în dulapul cu geam și în imobilitatea lor remarcam, nu știu cum, un aer perfid de tăinuire și complicitate. Obiectele din jurul meu nu renunțau niciodată la o atitudine secretă, păstrată cu ferocitate în imobilitatea lor severă.

Cuvintele obișnuite nu sunt valabile la anumite adâncimi sufletești. Încerc să definesc exact crizele mele și nu găsesc decât imagini. Cuvântul magic care ar putea să le exprime ar trebui să împrumute ceva din esențele altor sensibilități din viață,

distilându-se din ele ca un miros nou dintr-o savantă compoziție de parfumuri.

Pentru a exista, el ar trebui să conțină ceva din stupefacția care mă cuprinde când privesc o persoană în realitate și apoi îi urmăresc cu atenție gesturile într-o oglindă, apoi ceva din dezechilibrul căderilor în vis cu șuierătoarea lor spaimă ce parcurge șira spinării într-o clipă de neuitat; sau ceva din ceața și transparența locuită de decoruri bizare în bulele de cristal.

Invidiam oamenii din jurul meu, închiși hermetic în tainele lor și izolați de tirania obiectelor. Ei trăiau prizonieri sub perdeșiuri și paltoane dar nimic din afară nu-i putea teroriza și învinge, nimic nu pătrundea în minunatele lor închisori. Între mine și lume nu exista nicio despărțire. Tot ce mă înconjură mă invadea din cap până în picioare, ca și cum pielea mea ar fi fost ciuruită. Atenția, foarte distrată de altfel, cu care priveam în jurul meu nu era un simplu act de voință. Lumea își prelungea în mine în mod natural toate tentaculele; eram străbătut de miile de brațe ale hidrei. Trebuia să constat până la exasperare că trăiam în lumea pe care o vedeam. Nu era nimic de făcut împotriva acestui lucru.

„Crizele” aparțineau în aceeași măsură și mie și locurilor unde se petreceau. E drept că unele din aceste locuri conțineau o răutate a lor „personală”, dar toate celelalte se aflau ele însele în transă cu mult înainte de venirea mea. Așa erau de pildă unele odăi, unde simțeam că crizele mele se cristalizează din melancolia imobilității și a nemărginitei lor singurătăți.

Ca un fel de echitate însă între mine și lume (o echitate care mă cufunda încă mai iremediabil în uniformitatea materiei brute) convingerea că obiectele puteau fi inofensive deveni egală cu teroarea ce câteodată mi-o impuneau. Inofensivitatea lor venea dintr-o lipsă universală de forță.

Simțeam vag că nimic în lumea asta nu poate merge până la capăt, nimic nu se poate desăvârși. Ferocitatea obiectelor se epuiza și ea. În felul acesta se născu în mine ideea imperfecției oricăror manifestări în lumea asta, fie și supranaturale.

Într-un dialog interior ce, cred, nu se sfârșea niciodată, sfidam câteodată puterile malefice din jurul meu, după cum, altădată, le adulam josnic.

Practicam unele rituri stranii, însă nu fără rost. Dacă, plecând de-acasă și mergând pe drumuri diferite, reveneam întotdeauna pe urma pașilor mei, asta o făceam pentru ca să nu descriu cu mersul meu un cerc în care să rămâie închise case și copaci. În această privință umbletul meu semăna cu un fir de ață și dacă, odată desfășurat, nu l-aș fi strâns la loc pe același drum, obiectele strânse în nodul umbletului ar fi rămas pe veci iremediabil și adânc legate de mine.

Dacă în timp de ploaie mă feream să ating pietrele din cursul suvoaielor de apă, asta o făceam pentru a nu adăuga nimic la acțiunea apei și pentru a nu interveni în exercitarea puterilor ei elementare.

Focul purifica totul. Aveam întotdeauna în buzunar o cutie de chibrituri. Când eram foarte trist aprindeam un chibrit și îmi treceam mâinile prin para focului, mai întâi una, apoi cealaltă.

Era în toate astea un fel de melancolie de a exista și un fel de chin organizat normal în limitele vieții mele de copil.

Cu timpul crizele dispărură de la sine, însă nu fără a lăsa în mine pentru totdeauna amintirea lor puternică. Când intrai în adolescență nu mai avui crize, dar starea aceea crepusculară care le preceda și sentimentul profunde inutilități a lumii care le urma deveniră oarecum starea mea naturală. Inutilitatea umplu scobiturile lumii ca un lichid ce s-ar fi răspândi în toate direcțiile, iar cerul deasupra mea, cerul veșnic corect, absurd și nedefinit, căpătă culoarea proprie a disperării.

În inutilitatea aceasta care mă înconjoară și sub cerul acesta pe veci blestemat umblu încă și azi.

II

Pentru crizele mele un medic fu consultat și el pronunță un cuvânt ciudat: „paludism”; fui foarte uimit că neliniștile mele atât de intime și de secrete pot avea un nume și încă un nume atât de bizar. Doctorul îmi prescrie chinină: alt subiect de mirare. Îmi era imposibil să înțeleg cum s-ar fi putut vindeca spațiile bolnave, *ele*, cu chinina pe care o luam *eu*. Ceea ce mă turbură însă peste măsură fu însuși medicul. Timp îndelungat după consultație el continuă să existe și să se agite în memoria mea cu niște gesturi mărunte și automate al căror mecanism inepuizabil nu izbuteam să-l opresc.

Era un om mic de statură cu capul în formă de ou. Extremitatea ascuțită a oului se prelungea cu o bărbuță neagră veșnic agitată. Ochii mici și catifelăți, gesturile lui scurte și gura dusă înainte îl făceau să semene cu un șoarece. Impresia aceasta fu atât de puternică din primul moment, încât îmi păru foarte natural, când începu să vorbească, să-l aud prelungind îndelung și sonor fiecare „r” ca și cum în timpul vorbirii ar fi ronțăit mereu ceva ascuns.

Chinina pe care mi-o dădu îmi întări și ea convingerea că medicul avea ceva șoricesc în el. Verificarea acestei convingeri se făcu în mod atât de ciudat și este legată de fapte atât de importante din copilăria mea încât întâmplarea merită, cred, să fie povestită deoparte. În apropierea casei noastre se afla un magazin cu mașini de cusut unde mă duceam în fiecare zi și stăteam ore întregi. Proprietarul lui era un băiat tânăr, Eugen, care tocmai isprăvisese serviciul militar și își găsisese un rost în oraș deschizând această prăvălie. Avea o soră mai mică decât el cu un an, Clara.

Trăiau împreună undeva într-o mahala și ziua se ocupau de prăvălie; n-aveau nici cunoștințe, nici rude.

Prăvălia era o simplă odaie particulară închiriată întâia oară pentru comerț. Pereții mai păstrau încă zugrăveala lor de salon, cu ghirlânzi violete de liliac și urmele rectangulare și decolorate ale locurilor unde fuseseră atârinate tablourile, în mijlocul plafonului rămăsese o lampă de bronz cu o calotă de majolică de culoare roșie închisă, acoperită pe margine cu foi verzi de acantă reliefate din faianță. Era un obiect plin de ornamente, vechi și desuet însă impozant – ceva ce semăna cu un monument funerar ori cu un general veteran purtând la paradă bătrâna lui uniformă.

Mașinile de cusut se înșirau bine aliniate pe trei rânduri, lăsând între ele două alei largi până în fund. Eugen avea grijă să stropească podeaua în fiecare dimineață cu o cutie veche de conserve găurită în fund. Șuvița de apă care se scurgea era foarte subțire și Eugen o mânuia cu dexteritate, desenând pe podea spirale și opturi savante. Câteodată se iscălea și scria data zilei. Zugrăveala de pe pereți reclama în mod evident asemenea delicateți.

În fundul magazinului un paravan de scânduri despărțea un fel de cabină de restul încăperii; o perdea verde acoperea intrarea. Acolo stăteau tot timpul Eugen și Clara, acolo mâncau la prânz, pentru ca să nu părăsească prăvălia în timpul zilei. Ei o numeau „cabina artiștilor” și îl auzii pe Eugen într-o zi spunând:

— E o adevărată „cabină de artist”. Când ies în prăvălie și vorbesc jumătate de ceas pentru ca să vând o mașină de cusut, nu joc o comedie?

Și adăugă pe un ton mai doct:

— Viața, în general e teatru curat.

În dosul cortinei Eugen cânta din vioară. Ținea notele pe masă, stătea îngheboșat asupra lor, descifrând cu răbdare portativele încălcite ca și cum ar fi descursat un ghem de ațe cu multe noduri pentru a scoate din ele un fir unic și subțire, firul bucății